

AMICULU SCÓLEI

fóia pentru naintarea invetiamentului si a educatiunei
la Romani.

Ese in tóta Samba'ta. — Pretiulu abonamentului pentru provinciile austriace: pe anu 4 fior., pe siése luni 2 fior. 25 cr., pe trei luni 1 fior., 25 cr.; — éra pentru Romani'a: pe anu 30 piastrii (lei) si pe semestru 16 piastrii. — Pentru inseratiuni se vor respunde 5 cr. de serie. — Abonarea se face la postele e. r. si pela DD. corespondinti.

Despre invetiatur'a publica.

Dreptulu si folósele ei.

Astadi si paganii barbari striga: scóle!

G. Baritiu. 1838.

IX.

Principele Dimitru Cantemiru in descrierea Moldovei, ne dà óre care idea despre felulu invetiaturei si alu educatiunii boieriloru de prin tempulu seu. Principele Cantemiru ne spune ca limb'a curtii, adica limb'a oficiale in care se scriá isvódele vistiriei, crisóvele domnesci si alte scrieri, fiindu mai „de dóue sute de ani“ limb'a slavona, — limb'a romana intrebuintiandu-se numai la revasie si catastiche — fetiorii boieriloru alta limba nu invetiá fora numai pe cea slavóna, din a careia seracia nu potea se se dedè la altu studiu de catu la cetire. Dupa acést'a trebuiá se invetie de rostu ceaslovulu si psaltirea; li se telcuiá apoi Evangeli'a, faptele apostoliloru si cele cinci carti ale lui Moise. Asemene invetiá si fetele boieriloru.

De prin tempulu domnului Vasiliu Lupulu Albanitul, au inceputu Moldovani se invetie romanesc si grecesc; caci acestu domnu „a poruncitu cá se se priimésca monachi greci pe la tóte monastirile cele mari, cá se invetie pe fetiorii de boieri sciintie si invetiature in limb'a grecésca si a renduitu cá se fia in biseric'a cea mare o strana de cantaretii grecesci, si leturgi'a se se servésca diumetate grecesce si diumetate slavonesce,“ . . . „si au facutu impreuna si tipografia grecésca si moldovenésca, si a poruncitu de au tiparitu carti bisericesci si legi si cu acést'a a datu elu privilegiu de s'a obicnuitu a se cití in limb'a moldovenésca, antaiu numai Evangeli'a si faptele apostolilsru, ér mai

pre urma si tóta liturgi'a; ér' dupa vr'o diece ani, a urmatu acestei frumóse renduiele Sierbanu Cantacuzino domnulu tieri romanesci.“¹⁾

Totu de prin tempulu lui Cantemiru au inceputu romanii din Moldova se studieze mai cu seriozitate limb'a latina. Inceputulu, díce Cantemiru, l'a facutu Mironu Costinu istoriculu, tramitiendu-si fetiorii in Polonia cá se invetie limb'a latinésca si mestesiagurile libere.

Domnii obicnuiá a-si aduce dascalu pentru copii in casa. Asiá vedemu pe Duca Voevodu, aducandu pe unu monacu numitu Evgaliu si pe unu tineru numitu Papiu, si puindu-i „dascalu beizadeloru sale,“ de asemene vedemu si pe Constantinu Cantemiru betranulu, tatalu lui Dimitru Cantemiru, aducandu pe unu monacu „fórte iscusitu, anume Eremia Cacavela din Candia, de a invetiatu pe fii lui si pe alti fetiori de boieri.“ „Si dintru acea vreme, au inceputu multi din Moldovani se invetie, grecesce, latinesce si italianesce.“²⁾

Asiá dar', éta ca betranii nostri au fostu deslegatu de cu unu seclu si diumetate mai nainte marea problema care astadi inca, se pare multor'a nedescifrabile: important'a studiulu limbei italiene, importantia semnificativa atatu din punctulu de vedere literariu-natiunale, catu si politicu. Caci invetiatur'a limbei italiene nu numai ca ne-ar' pune in stare a ne cultivá limb'a si literatur'a cu o mai mare eficacitate si pe o base ratiunabile, solida, dar' ne-ar' pune in contactu si in relatiuni mai strinse cu mam'a nóstrø primitiva, cu Italia, cu 25 de milióne de frati de acélasi sange, dar' pe

¹⁾ Descrierea Moldovei, cap. V, part. ecles. silit. pag. 314. Nu uite cetitoriulu cele ce am disu mai înainte de Sierb Cantacuzinu.

²⁾ Ibid. cop. V, pag. 315, 316.

carii furi'a grecomaniei si a galicismului ne-au facutu se-i uitamu cu deseversire. In anulu 1860, avuramu onórea de a publicá in Steau'a Dunarii, o seria de articule, intitulate Galo-mani'a. Prin aceste articule demonstraramu pana la evidentiá calea cea ratecita pe care mergemu tramitiendu copii nostri spre invetiatura numai in Franci'a, cultivandu numai literatur'a si limb'a franceze cu deseversitulu dispretiu alu limbei si literaturei italiáne, care studiate de noi, in o proportiune macaru egale cu cea franceze, ne-ar' aduce folóse nepretiuite. Amu dísu ca unitatea Italiei erá pe cale de a se depliní si ca acestu faptu, valorá pentru romani catu si o a dóu'a speditiune a lui Trajanu, pentru mantuirea loru. Demonstraramu, in fine, ca popóra multu mai straine de Italia, se punu in relatiuni intelectuale si politice, numai noi nu; ca Italia ne-a tinsu man'a de atate ori fora cá noi se respundemu la acestu avantiu fraternu, cá filo-romani italieni; ca chiar' in parlamentulu piemontesu s'a vorbitu de noi cu o mare caldura. Insa articulele mele fura combatute de unu strainu si nesustienute de nimine.

Tocmai suptu ministeriulu d-lui Cogalniceanu, avuramu fericirea de a vedé luandu-se in consideratiune vocea presei; voimu a díce ca atunci s'au tramisu in Italia vr'o siese tineri esíti depe bancele facultatiloru din Iasi: cea d'antaiu perga ce o depunea Romania inaintea mamei sale uitate dupa unu amaru de ani!

Primirea cu adeveratu fratiésca ce s'a facutu tineriloru nostri studinti in Turino, efectulu ce a facutu acésta inocinte si mica misiune in tóta Italia, suntu cunoscute astadi de toti, caci suntu de o notorietate publica. Pecatu numai ca amu incetatu cu entusiasmulu nostru, dela celu d'antaiu pasu. Pecatu numai ca alti tineri nu s'au mai tramisu si nici se mai tramitu in Italia. In Parisu avemu 400, si'n Italia nici 12. Viitoriulu va dovedí catu gresimu inchidiendu-ne in acestu exclusivismu. . . Si ce dicemu? Insusu presintele s'au insarcinatu cu acést'a: Italia devine din ce in ce mai poterica, mai insemnata intre popóra. Ochii lumii suntu intorsi spre dens'a, intusiasmulu generale o ajuta in completarea regeneratóriei sale opere. Tóte popórale i-au tramisu convingentele loru fisicu si morale. Ce i-au tramisu Romania, fii'a ei?

Ce va díce mam'a nóstra de noi in diu'a triumfului ei dela Capitoliu?

Domnedieu se le faca tóte bune! Dar' in totu casulu se nu uitamu ca toti ómenii nostri cei mari din secelele trecute, precumu Costinescii, Cantemirescii, Vacarescii, Sincaii, Maiorii si altii au fostu versati in latinesce si italianesce. Si nu remane nici o indoiéla ca acést'a a fostu caus'a cea principale de ne-au lasatu atate comóre nepretiuibili de literatura si eruditune. Ceva mai multu: Toti barbatii contemporani, adeca acei carii traescu, fia in Moldova, fie in Tiéra romanésca, fia in Transilvania, Bucovina s'au Banatu, si de la carii limb'a istori'a si literatur'a romana, suntu in totu dreptulu a asteptá lucruri mai mari, suntu tari in latinesce si italianesce. Amu poté citá nume proprie dar' :

Nomina odiosa sunt. . . .

Respectamu modesti'a ori cui . . . si ne intórcemu la subiectulu primitivu. Spre a completá acestu cadru, credemu ca n'ar fi fara óre care interesu de a aretá care erá educatiunea politica a boieriloru si boierenasiloru din secelele XVII si XVIII. Principele Dimitru Cantemiru ne spune ca Moldovanií aveau unu obiceiiu, care dupa tempu capetase potere cá de lege; unu obiceiiu dupa care nu se dá boieria, tineriloru de ori ce neamu ar' fi fostu, daca nu si-aretá ei credintia la alte functiuni mai próste si se facea iscusiti prin deprinderi. Astufelu, boierii cei mai mici, indata ce fetiorii treceau de anii copilariei, i dá in servitiulu vr' unui boieriu mai mare, care nu-i puneá la alta tréba de catu a serví la mésa, si „a avé privighiare pentru stepenulu loru, intr'o alta casa mai aprópe.“ Dupa trecere de trei ani, adeca dupa ce invetiá ei obiceiurile curtii si naravuri impodobite, stepenulu loru, i scotea inaintea domniei si prin rugamintele lui i asiediá, „intre slugile divanului celui mare,“ si dupa unu anu i schimbá in divanulu celu micu, si apoi se inchiaia cu spateria. Celu ce se deosebiá a-colea de cei-lalti, erá primitu intre slugile camerei celei mari; dupa cati-va ani se facea postelnicelu. Daca domnulu lu-gasiá vrednicu si credintiosu, lu inaintá treptatu pana la cele mai inalte dregatorie. Mai tardiu acestu obiceiiu ierarchicu se stricá. Multi din boierii cei mici nu vrura se servésca pre cei mari si catará a inaintá prin midilocirea rudenieloru si

altoru protectori: De aceea, dice Cantemiru, (dupa ce spune ca sistem'a de mai susu, erá cá o rasadnitia a ocarmuirii din care -si plinia numerulu boieriloru celoru mari), „nici se póte spune ce felu neómeni ajungu la cele mai inalte trepte ale boieriei si acést'a este pricina, pentru care de multe ori se afla intre boiarii cei mari ómeni trufasi, sumeti si maniosi, si nu numai fara de nici o sciintia pentru carmuirea trebiloru obstiei, ci inca cu totul fara de naravuri bune si fara de vietuire cinstita, la carii nimicu nu se gasesce vrednicu de lauda.“¹⁾

In facia acestoru cuvente, nici unu comentariu nu incape. Amu dori numai cá autoriulu loru se se scóle din mcrmentu, si se dee unu ocolu prin tíera, spre a se incredintiá pana intru catu amu progresatu suptu raportulu acést'a; securamínte, resultatulu oservatiuniloru sale, supusu suptu prestigiulu clasicei lui autoritati, n'ar' placé multoru din boierii si pervenitii nostri ce :

„ . . . Mandri s'inghamfati,
Cá besici cu ventu inflati!
In cea lume catu traescu,
La totu ventulu se'nvertescu.“

Poetulu nostru poporariu a emisu aceeasi ideea pe care o emise si Cantemiru; a biciuitu in versari a cel'asi vitiu cu indestulu succesu prin urmatóri'a frumósa metafora :

„Asiá-i lumea! asiá-ti véculu
Unii sémena cu draculu,
Alti cá nisce momitie
Care saru din scitie 'n scitie;
Altii cá painji postiti
Ce totu prindu la musculiti;
Altii cá lei paralei
Ce nu facu nici chiar' duoi lei.
Cá-su papusi, papusi lumesci!
Totu se stai se le privesci.“

Vreti o comparatiune mai mare? inchideti ochii, tindeti man'a si luati de unde vreti, caci nu e recolta mai bogata de catu a ipochimeniloru acestor'a. I. M.
(„Romanulu“).

Protocolu

Ce s'a luat astadi in 8. Ottobre c. n. 1862 in siedinti'a comitetului Asociatiunei transilvane pentru literatur'a romana si cultur'a poporului romanu, tinutu in localulu cancelariei comitetului sub presiulu ordinariu, fiendu de facia domnii:

T. Cipariu Vice-presiedinte, Petru Manu, Dr. P. Vasiciu, Elia Macelariu, Sav'a B. Popovicu, I. Antonelli, Dr. I. Nemesiu membrii comitetului; secr. II. I. Rusu si Al. Bach, controloru.

Siedinti'a s'a inceputu cu verificarea protocolului luat in siedinti'a trecuta din 2. Septembre a. c. cu carea ocaziune, comitetulu cu privire la §-lu 97 aflá cu cale a face unele modificatiuni :

a) la punctulu unde se dice: ca membrii Asociatiunei, cari nu voru impleni vreun'a din aceste decisiuni a-deca: ca séu se depuna pre venitoriu tacs'a de 5 fi. v. a., séu se depuna odata pentru totudeun'a 100 fi. v. a. voru fi stersi din catalogulu membriloru si li-se va recere diplom'a, s'a modificatu intocm'a dupa cú-prinsulu §-lui 36 lit. d. si a-deca :

cei, cari nu voru platí tacs'a prescisa prin §. 6 din statutele Asociatiunei, dupa tenórea §-lui 36 lit. d. din acele statute, voru incetá a se mai numerá intre membrii acestei Asociatiuni.

b) cu privire la aceea, cá DD. colectori se fia pofititi de catra comitetu, cá se faca respectiviloru membri cunoscuta acésta decisiune mai susu amentita, pentru inlesnira manipulationei cancelariei se aflá mai cu cale si mai corespondiatoriu scopului,

cá acésta provocare se se faca cunoscuta DD. colectori prin diurnalele romanisci.

Continuanduse cetirea protocolului mai incolo si veniendu la decisiunea comitetului coprensa in §-lu 97, in urm'a careia se publicase concursu la dóua stipendia de cate 300 fi. v. a., destinatu pentru acei teneri buui, cari se obléga a merge la facultatea filosofica si anu-mitu la Vien'a, spre a se pregati pentru catedr'a de profesori gimnasiali: D. prof. Antoneli face observarea, ca otararea siedintiei trecute in asta privintia se se modifice astfelu: cá unde e verb'a despre cei 600 fi. v. a. asemnati pentru doi teneri, cari voru merge la facultatea filosofica la Vien'a spre a se pregati de prof. gimnasiali, se se adauge cuventele: pentru Blasiu si Brasiovu.

D-lu presiedinte a poftitu pre d-lu prof. Antoneli, cá acésta propunere a sa se si-o reiu-noesca dupa verificarea protocolului luat in siedinti'a trecuta. Si d-lu prof. a fostu cu acést'a indestulatu.

Cu acést'a protoçolulu siedintiei trecute a comite-tului s'a verifica si se subscribe de d-lu presiedinte si secr. II. in faci'a siedintiei.

§. 105.

1. Dupa aceea trecundu la ordinea dilei d. presie-dinte lasa a se ceti respunsulu prè gratiosu alu Maiesta-

¹⁾ Descrierea Moldovei, cap. XV.

tei Sale Imperatului tramesu pre calea presidiului guberniale cu privire la adres'a de bucuria insufletitória votata din partea comitetului in siedinti'a trecuta pentru multu dorit'a reinsanatosiare a prè bunei nóstre Imperatése Elisabet'a.

Din acelu respunsu prè gratiosu comitetulu Asociatiunei afla cu cea mai via bucuria, cumca Maiestatea Sa s'a induratu a primí cu cea mai caldurósa parentiésca anem'a acestu nou documentu de loialitate, credintia si alipire catra august'a casa domnitória; si totu deodata are prè placut'a ocaziune a decide, cá acestu actu, cá unu documentu fórté pretiosu de inalta gratia imperatéseca, se se tréca din cuventu in cuventu in protocolulu siedintiei comitetului; totu deodata se se publice si prin diurnalele natiunale romanesce.

§. 106.

2. Directiunea tipografeiei diecesane aterne socotelele sale pentru publicare aloru patru concurse in suma de 18 fi. 78 cr. v. a.

Decisiune. D-lu casieru alu Asociatiune I. Brote este insarcinatu cu refuirea acestei sume de 18 fi. 78 cr. v. a.

§. 107.

3. D-lu presiedinte aduce la cunoscienti'a comitetului, cumca d-lu directoriu gimnasiale din Brasiovu Gabriele Munteanu se insinuéza pentru sectiunea filologica.

Conclusu. Se se tréca in list'a deschisa la cancelari'a Asociatiunei pentru acei domni, cari voru voí a se inscrie pentru vreun'a din cele trei sectiuni scientifice provediute in adunarea generale.

§. 108.

4. Esc. Sa d. presiedinte face cunoscutu, cumca Demetriu Gimbasianu invetiatoriu in satulu Cernatu oferéza comitetului unu esemplariu in folio din statutele Asociatiunei lucratu de d-sa pentru espositiunea natiunale dela Brasiovu.

Se primesce cu recunoscientia.

§. 109.

5. D-lu secretariu I. Georgie Baritiu in sensulu §-lui 100 din siedinti'a comitetului tienuta in 2. Septembrie a. c. tramete pre lenga o lista, in primirea co-

mitetului stufele tramese la espositiunea din Brasiovu, si daruite de diversi binefacatori; totu cu aceea ocaziune tramete si unele carti insemnate in list'a alaturata si dela 8 diplome tacs'a de 1 fi. in suma de 8 fi. v. a.

Decisiune. Acele stufe de diverse minerallie se se pastreze la unu locu corespundiatoriu in grigiea archivariului Asociatiunei, ér' cartile se se tréca in catalogulu bibliotecei Asociatiunei, si banii se se administreze casieriului.

§. 110.

6. D-lu presiedinte aterne raportulu casieriului si controlorului despre starea casei Asociatiunei pre lun'a lui Septembrie; din acelu raportu se vede ca Asociatiunea are in cas'a sa 2920 fi. v. a. in obligatiuni publice (urbariale, natiunale si curatu numite a le statului); 9700 fi. v. a. in asemnatiuni de ale bancei ipotecaria, si 536 fi. 70 cr. v. a. in bani gata, suma totale e: 13156 fi. 70 cr. v. a.

§. 111.

7. D-lu presiedinte dà cetire raportului asternutu de d. Dr. P. Vasiciu, cá referinte in caus'a acelu 10 stipendia create de adunarea generale a Asociatiunei transilvane, pentrucari comitetulu, in urm'a decisiunei sale aduse in siedinti'a din 2. Septembrie a. c. publicase concursu cu defigerea terminului pre 4. Octobree a. c.

Din acelu raportu se vede, ca au concursu 55 teneri si anume: pentru facultatea filosofica numai doi; pentru ascultarea drepturiloru 31 in si pentru gimnasia 22.

Veniendu acestu obiectu momentosu pre tapetu, s'au escatu desbateri serióse si anume: in privinti'a conferirirei celoru dóa stipendia de cate 300 fi. v. a. destinate pentru doi teneri, cari se obléga a merge la facultatea filosofica la Vien'a pentru pregatirea la catedr'a de profesori gimnasiali.

D-lu prof. Antoneli si reinoesce si cu ast'a ocaziune observarea sa cá se se modifice otararea adusa in siedinti'a din 2. Septembrie a. c. §. 97 in privinti'a impartirei acelu dóe stipendia de cate 300 fi. v. a. destinate pentru acei teneri, cari mergundu la facultatea filosofica se voru pregati pentru catedr'a de profesori si adeca: DSa propune, cá acele stipendia se se destine anumitu pentru tenerii pregatitori de profesori gimnasiali din Blasiu si Brasiovu motivandu-si acést'a propunere a sa cu provocarea la adunarea generale din 28, 29, 30. Iuliu, carea inca a luat in consideratiune aceste dóe gimnasia, otarandu pentru Musculu si bi-

bliotec'a gimnasiale din Blasiu si Brasiovu cate 60 fi. v. a. cum si la §. 38 din statutele Asociatiunei in puterea caruia in casulu candu acést'a Asociatiune s'ar' disolvá, tóta averea ei ar' trece in proprietatea ambeloru gimnasii.

D-lu canonicu si Vice-presiedinte T. Cipariu inca spriginesce observarea prof. Antoneli in privinti'a modificarei conclusului adusu in siedinti'a trecuta. Inse totu deodata propune, cá din cele dóe stipendia de cate 300 fi. v. a. se se faca 6 stipendia de cate 100 fi. pentru 6 ascultatori de drepturi. Spre motivarea propunerii sale aduce inainte d-lu Vice-presiedinte, ca fiindu ca ordinariatulu metropolitanu are dreptu a pune prof. in gimnasiulu Blasiului dupa buna aflarea sa, si ca dupace are totu deuna clerici apti pentru profesura, pentru aceea pre sém'a acelui gimnasii: nu e de lipsa a se face provisiune de profesori din partea Asociatiunei. Mai incolo gimnasiile din Blasiu si Brasiovu si altfelii fiindu confesionale, in acele se potu aplicá numai individi de confesiune respectiva.

Maioritatea membriloru de facia inse, semtienduse indetorata a avé depurarea inaintea ochiloru scopulu Asociatiunei, carele nu e altulu, decatu inaintarea culturi romanului preste totu, fora altu caracteriu decatu curatu natiunale, prin urmare, maioritatea voiindu a remané credintiosa acestui scopu alu Asociatiunei respicatu si prin §-lu 2 din statutele eceleia, unde lamuritu se cetesce: »ca scopulu Asociatiunei este: inaintarea literaturii romane si cultur'a poporului romanu in deosebitele ramuri prin studiu — — — — — voiindu mai incolo a remané credintiosa decisiunei aduse in siedinti'a III. a adunarei generale, cum si in urm'a conclusului adusu in siedinti'a trecuta a comitetului, nu se afla in positiunea de a poté adoptá susu amentitele propuneri, si din ast'a cauza, nece, ca se póte abate dela otararea adusa odata in siedinti'a comitetului tinuta in 2. Septembrie.

In urmare a acestoru desbateri cam indelungi si seriose — d-lu presiedinte cu privire la conferirea stipendialoru cestiunate, pre bas'a §-lui 31 din statutele Asociatiunei, aflá cu cale a dá locu votisarei, in urmare a carei votisari stipendiale cestiunate se conferira in modulu urmatorin:

a) Cele dóe stipendia destinate pentru duoi tãneri, cari se oblãga a merge la facultatea filosofica la Vien'a se conferirea cu maioritate de 5 voturi, dintru 7 voturi, teneri-

loru abiturienti: Nicolau Popu din Brasiovu si Ioane Dragomiru.

Ambii prevediuti cu testimonia de eminentia si portare morale buna, cari si de altumentrelea numai ei singuri concusera pentru facultatea filosofica.

D-lu Vice-presiedinte si prof. Antoneli cu privire la conferirea acestoru dóe stipendia se retienura dela votisare.

b) Cele patru stipendia de cate 100 fi. v. a. destinate pentru ascultatorii de drepturi se conferira cu votu unanimu, teneriloru: Ios. Crisianu Iuristu in II-lea anu, Ios. Cosieriu in III-lea anu, Moise Branisce in II-lea anu si Procopiu Lazaru juristu in an. I. la Pest'a. Toti afara de unulu, - carele fũ multu tempu bolnavu - cu calculu de eminentia si de portare morale buna.

c) alte patru stipendia de cate 50 fi. v. a. destinate pentru gimnasisti, érași se conferira cu voturi unanime scolariloru: Aurelie Isacu din VI clase, Mich. Stragianu din VIII clase, Zacharia Benna din VI clase si Nicolau Maieriu din VII clase. Asemene toti cu calculi de eminntia si de portare morale buna.

§. 112.

8. Esc. Sa d-lu presiedinte in privinti'a primirei acestoru stipendia de catra celi 10 teneri stipendiatii face propunerea, cá dupa care modalitate se se primésca?

Decisiune. Comitetulu decide, cá stipendistii Asociatiunei se-si primésca stipendiale sale in rate trimestrali pre lenga cuietantii vidimate de directoratulu institutului respectivu, si in acestu intielesu se se si emita asemnatiune la cas'a Asociatiunei.

§. 113:

9. Secretariulu II. I. Rusu propune, cá comitetulu se-i asemene spesele de lipsa pentru manipularea cancelariei, pentru expeditiunile postali, si alte trebuintie ale cancelariei Asociatiunei.

Decisiune. Pentru acoperirea lipseloru in manipularea si ducerea afaceriloru curente ale Asociatiunei se asignéza in primirea secr. II.

dela cas'a Asociatiunei sum'a de 100 fi. v. a. pre lenga insarcinarea de a-si asterne socotelele documentate la tempulu seu.

§. 114.

10. D. Cons. Petru Manu cá membru referinte alu comisiunei orenduite in siedinti'a trecuta pentru cetirea disertatiuniloru tramese la adunarea generale de DD. Stefanu Moldoveanu prepositu in Lugosiu si N. Veli'a-Tincu parochu in Secasiu, incepe a-si dá reportulu seu cu privire la acele disertatiuni.

Conclusu. Fiendu ca aceste disertatiuni nu fura pertractate in comisiune plenaria, ci numai prin doi membrii ai ei: asiá se aflà cu cale ale inapoiá comisiunei spre a se pertractá cu intrunirea a toti trei membrii din comisiune.

§. 115.

11. D-lu Elia Macelariu oferéza in folosulu bibliotecei Asociatiunei foile legiloru imperiali dela 1849—1860.

Se primescu cu multumita si se strapunu in primirea dlui Archivariu spre a le trece in catalogulu bibliotei Asociatiunei.

Cu acést'a siedinti'a de astadi s'a inchieiatu la 2 ½ dupa amiedi.

B. de Siagun'a,

presiedinte.

Ioane V. Rusu, m. p.

secretariu II.

Sciri scolastice.

Sibiú 13. Noembre. Scirea adusa in Nr. 41 alu acestei fóie, despre reactivarea d. Dr. Pavelu Vasiciu cá consiliariu de scólele greco-orientale, este acumu o fapta complinita. Nu potemu aflá termini pentru d'a ne esprime destulu sentimentele nóstre de bucuria si multiamire pentru acestu faptu. Meritele ce si le-a castigatu acestu barbatu pan' acuma pe campulu inventiamentului la romani, si respective la romanii de relegea greco-orientala suntu incontestabile, — ele suntu cunoscutu si recunoscute de totu romanulu liberu de prejudetie. Scólele care dela caderea sistemei absolutistice cadiuse in o totala decerptiune, cari ajunsese la o deplorabila desolare, de astadi inainte, speramu, voru apucá éراس pe calea infloririi, si inca cu mai mare repediune cá in dieceniulu trecutu. Meritele si neobositele staruintie ale d. Dr. Vasiciu, sub acarui mana reapucara éراس

scólele ne dau o deplina garantia despre acésta, ne transpórta in dulcea pusetiune d'a nu ne indoí intru nemica in doririle nóstre: in inflorirea scóleloru greco-orientale!

Éta dara la romanii de relegea gr.-orient. o dorire flagranta, o cestiune vitala ajunse la o resolvare. Ei! dar' cum stà acésta dorire, acésta cestiune la romanii de relegea gr.-cat.? Se mai ingenunchie ei óre éراس in aintea unui strainu si inca popa, séu fire-ar' elu acumu orice ar fi? Se mai cada óre o cauza atatu de santa, atatu de scumpa si atatu de grava inviéli'a nóstra, éراس in nisce mani seci? Nu mai potemu crede ca dereptatea se va mai respectá astu-felu. Noi dorimu si credemu ca scólele gr.-cat. voru veni sub man'a si ingrigirea unui consiliaru **romanu adevératu**. Ceea ce mai dorimu noi este: cá precumu romanii gr.-orientali au consiliaru de scóle civilistu asemenea se aiba si cei gr.-cat. consiliaru de scóle ér' civilistu (mireanu) si nu popa. Ei! si éta tóte acéste doriri ale nóstre, suntemu in placut'a pusetiune, d'a anunciá, ca nu voru remané neimplinite, nu voru remané pia desideria, caci amu intielesu ca Maiestatea Sa s'a si induratu prè gratosu a denumi de consiliariu de scólele gr.-cat. pe unu mare romanu din aretulu Brasiovului, pe unu barbatu alu doriloru comune. Pucinu tempu si, credemu, vomu fi fericiti a anunciá si acésta scire cá o fapta complinita.

In 5 ale curentei Asociatiunea filiala sasésca din Sibiu pentru cunosciinti'a tierii, se adunà sér'a la 6 óre in un'a din salele Academiei de drepturi. In midilocolu acestei adunari unu profesoru dela gimnasiulu de statu d'aici anume Schmitu, venitu séu tramesu, scie d-dieu de unde, in Ardealu, tienù o disertatiune despre Castelulu Fagarasiu, adeca despre originea si insemnatatea lui istorica. La densulu, cá unulu ce vedi dómne, e unu mare istoricu, Romanii suntu totu „Walachen“ atatu in tempurile candu acestu nume nu erá inca cunoscutu in istoria, catu si in diu'a de adi; si inaintea d. Schmitu luptele lui Mihai vitézulu in Ardealu suntu nisce »sugrumari“ séu „gútuiri.“ D' aceste idei stérpite póte d. Schmitu se venda si se nu cumpere caci intru adevéru nu prè lipsescu. Acestu profesoru, adecá d. Schmitu, care pentru inal'ta sa eruditiune, se pare a fi luat cu arcnda catredr'a de disertatiuni in aceea Asociatiune, a mai tienutu estu tempu de cu primavéra o disertatiune despre „elementulu slavonu in limb'a romana.“ Densulu insusi a marturisitu ca nu scia limb'a romana, si intru adevéru ca nice nu scia de locu séu cum dice romanclu, cá bét'a. Dar' se vedi, densulu

totusi s'a incumetatu si a avutu fruntea d'a vorbí catu pre colo despre unu lucru care pentru densulu e terra incognita. Densulu adeca scosesse cuvintele cari ise nelucea de slavóne din o sterpitura de dictionariu adunatu de prin mahalauale Bucuresiloru de d. S. Petri sasu, profesoru de limb'a romana la gimnasiulu luteranu d' aici. Domnulu Schmitu si-dedese cuventulu ca va publicá in vr'unu diurnalu d'a d-loru acea disertatiune, dar' pe catu scimu pan' acumu nu si-a tienutu si nu si-a implinitu cuventulu. — Pe unu omu care vorbesce fora d'a scí ce vorbesce, in unu casu trebue se-lu compati-mesci, ér' in altu casu se-lu ridi cu hohotu. Si este fórte buna si de recomandatú toturoru masim'a: *Sutor ne ultra crepidam séu Schuster bleib' bei deinem Leisten!*

La academi'a de drepturi d'aici tenerimea romana e mai numerósa cá ori-candu alta data. In anulu primu suntu pan' acuma la 39, si numerulu toturoru teneriloru romani dela acésta academia este peste 80. — Cei cari voru alaturá cesti doi ani din urma cu anii cei a-jalti dela 1850 in cóce, nu voru poté se nu semtia o mare bucuria. Dar' cá acestu numeru frumosu de teneri se nu se scarésca, depinde multu dela sucursulu caldu-rosu alu natiunii, caci intru adeveru cea mai mare parte e lipsita. Intru adeveru este cam greu si cu modulu cumu sese ajute tenerii. Comitétulu ce se infi ntiase antiertiu aici in Sibiiu spre acestu sopu, nu póte mai multu ajutorá pe toti cei lipsiti, pentru ca ofertele ce mai incurgu la acestu comitetu suntu pucine si neinseminate, si d'alta parte membrii aceluasi comitetu, fiindu ocupati cu altele de mai mare insemnatate, nu se potu supune unei sarcine asiá moleste si neplacute (!), cu tóte ca adunarea generalá a Asociatiunei l'a mai lasatu inca in viétia. Uniculu modu prin care s'ar mai poté ajutorá, este acel'a ce l'a propusu si eruditulu nostru A. T. Laurianu la adunarea generala d' estu tempu din Brasiovu, adeca cá fiacare comitatu se-si ajute juristii sei déca voiesce se-i aiba. Astu-felu si facu unele comitate, dar' dórere pré pucine. Si intru adeveru nici nu este unu altu altu modu mai simplu si mai securu; cine ar' aflá alta carare spuna-ne. Noi pan' atuncea recomandamú acestu modu, si se nu fimu nepasatori!

In o epistola a unui docentu din Banatu cetimu urmatórele in privintia desolarii scóleloru: Tréb'a scóleloru de candu amu venitu suptu tata vitrigu (Erarhi'a serba) e deplorabila. Invetiatorii cei natiionalisti si deliginti suntu

alungati, amu avutu si eu onóre a fi acusatú si a me presentá in Versietiu la tribunalulu loru, m'oru prenotatu in protocolulu celu negru. De nu vomu capatá inspectori, ori directori romani, cea mai mare parte dintra invetiatorii cei mai apti suntu siliti a resigná de posturile loru cautandusi panea altu unde, si atuncea scólele care au progresatu suptu meritatulu consiliariu scólaru d. Ionoviciu voru deveni in o trista stare, ca fratii sirbi nu ne voescu binele. Noi invetiatorii amu desperatu.

Ordinatiuni.

Instructiune

pentru invetiatorii din scólele normale si capitale de religi'a ortodoxa reseritena, de sub inspectiunea suprema scólara a bisericeii ortodoxe resaritenene din marele principatu alu Ardealului.

(Urmare.)

III.

Despre scólele elementare, parochiale.

§. 13. Numele „scóla elementara» arata destinati'a ei. Elementele insemnéza incepatóriele a tóta sciinti'a; deci scól'a elementare debue se impartásiesca acea invetiatura, carea indeobsce dela fiacare se pretinde, cá s' s'o aiba, carele a amblatu in scóle, si este pentru fiacare cea mai insemnata si cea mai debuintióse, de aceea si organizati'a scóleloru elementare de prin sate intru nimicu, s'au prépuccinu se deosebesce de organizati'a scóleloru elementare din orasie. Scólele elementare se iau si in intielesu mai strinsu, si atunci se intielege clas'a elementare, va se dica: clas'a incepatorésca séu pregaritóre a unei scóle, si atunci scolarii din clasa elementare se numescu elevii scólei pregaritóre.

§. 14. Insemnatatea cea mare si recunoscuta indeobsce a invetiaturei elementare se vede de acolo, ca in clas'a cea d'antaiu elementare debue se se puna fundamentu pentru invetiamentulu totalu alu scólei populare atatu in privintia formale, adeca in privintia dezvoltarei poterei intelectuale, catu si materiale, va se dica, in privintia inogatirei cunoscintieloru; de aceea clas'a d'antaiu elementare se numescu clas'a de trupina, si cursulu invetiamentului ei se numescu cursulu de trupina pentru tóte invetiamenturile viitóre. De vomu intrebá, ce frupte póte se aduca arborele, carele este stricatu in trupina? atunci vomu sci si aceea, ce sporiu in invetiaturi va face acel'a, carele in clas'a de trupina a invetiaturei a fostu reu povetiuitu. Totulu aterna d'acolo scolarulu se capete fundamentu bunu si sanetosu

în cea d'antaiu invetiatura. Déca acést'a nu se face, atunci poterea cea desvoltátore a tenerului nu numai capeta în cele d'antaiu iviri ale ei o directiunea rea, ci înca voru face din elu unu omu desiertu si superficialu, care apoi-nici prin unu invetiamentu temeinicu, ce ar' urmá mai tardíu, nu se póte desradaciná. Si asiá care va se faca o zidire tare a invetiamentului scolariu, acel'a înainte de tóte debue se scia însemnatarea si ponderositatea clasei d'antaiu elementare cu privire la aceea, ce debue se se produca prin ea.

§. 15. Invetiamentulu elementariu nu se póte începe dia destulu de tempuriu, de aceea díce unu renumitu pedagogu:*) ór'a cea d'antaiu a invetiamentului pentru unu pruncu este ór'a nasterii sale. Acést'a se întielege asiá, ca prunculu celu micu înca fiindu în bratiile mumasa are debuintia, cá parintii prelunga îngri-girea despre desvoltarea trupului pruncului loru se aiba îngri-girea si despre desvoltarea lui intelectuale. Ingri-girea acést'a a parintiloru pe dreptu se póte numi începutulu invetiamentului tinerului, ce firesce se începe în cas'a parintésca, si se continua în scóla. De aceea invetiamentulu de scóla alu unui tineru are a se începe în acelu momentu, candu simtiulu, cugetarea si mintea tinerului începu a se desvoltá mai vioiu, caci altmintrele urmarile cele triste ale unui invetiamentu pre tempuriu suntu multe. De aceea înainte de siése ani ai verstei se nu se silésca la invetiamentu regulatu nici unu tineru, desi unii dintre pedagogi vreau se scia, ca si teneri de cincí ani se potu dá la scóla, de óre ce schimbarea dintiloru d'antaiu, ce maitardíu se întempla, face pre copii trupesce si sufletesce amortíti si novoi-osi; însa acestoru li se respunde, ca asfeliu de amortire de sufletu si trupu mai nainte póte fi urmarca fi-résca a unui invetiamentu prétimpuriu, decatu a schimbareii dintiloru. Si asiá tóte statele europene au prefiptu parte a 6-lea, parte a 7-lea anu de versta pentru începerea crescerei scolare a teneretului, ce si directorii si invetiatorii nostrii voru avé a o observá.

§. 16. Tint'a invetiamentului elementaru. Invetiamentulu elementaru are a manuce pre tineru din viét'i'a sa copilarésca, ce a constatu din jucarii, în viét'i'a seriósca scolare. De aceea invetiatoriulu debue se se nevoiésca, cá începerea invetiamentului cu scolarii se fia catva în legatura cu viét'i'a de mai nainte a scola-

rilor, si asiá cu ajutoriulu acesteia se-i tréca pre ei în viét'i'a scolare. Deci din aceste urméza, ca tint'a invetiamentului elementariu este, a castigá pre scolarii mici pentru dragoste catra invetiatura, si cultura. Cá invetiatoriulu se ajunga tint'a invetiamentului elementariu, se cere dela elu, cá se fia cu luare aminte la tóte misi-carile, faptele si cuventele teneriloru sei scolari; ast-feliu portandu-se elu se va convinge, ca scolarii lui au adusu cu sine la scóla nisce cunosciintie despre unele obiecte, ce le-au vedíutu ei, si au remasu în memo-ri'a loru fara se se intereseze mai departe pentru ele. In-vediatoriulu debue se dea acestoru cunosciintie îndrep-tarea cuvenita, cá scolarii lui spre viitoriu nu nunumai se véda, si se zerésca vreunu obiectu, ci si se-lu caute si se gandésca despre elu, cá se-lu cunósca deplinu, si fiindu ca asfeliu de lucrare nu se póte face fara acti- vitatea poteriloru intelectuale, pentru aceea începutulu invetiamentului eiementariu debue se se faca cu de- steptarea poteriloru intelectuale ale scolariiloru.

§. 17. Obiectele de invetiamentu în scóla'a popu-lare cu una clasa, suntu aceleasi, care suntu prescise si pentru clas'a I. a scólei capitale. Invetiatoriulu ze-losu si procopsitu alu scólei populare cu una clasa, póte se faca în scóla sa dóue despartiaminte potrivite sporiului, ce l'au facútu scolarii lui asiá, încatu pre copii începatori i punz în despartiamentulu d'antaiu, si pre cei ce au sporitu, i pune în despartiamentulu alu doilea, si le predá acestoru obiectele de inveti-amentu, care suntu prescise pentru clas'a a II. din scóla'a capitale.

(Vá urmá.)

Provocare.

 Rogamu pe DD. abonati cari mai au restantie se se grabésca a le respunde pana la finea lunei curente. Noi ne-amu silitu a face tóte cele cu potintia pentru multiemirea comuna, bine-voiésca a face si dinsii cele ce suntu datori; caci spesele suntu grele si regularitatea esírii acestei fóie depinde érasí dela regularitatea responderii pretiului de a-bonamentu. Bine-voiti dara a urmá catu mai curundu cu respunderea restantieloru!

*) Pestalozzi.